

* * * * *

Eelnevalt on kirjas dotsent Juhani Väljataga nõ ametlik tegevus ja olulisemad saavutused eesti, saksa ja inglise keeles. Järgnevalt saab lugeda aga kolme temaga pikemat aega ja sageli igapäevaselt kokku puutunud kolleegi (Helgi-Annika Reisenbuk, Tiit Õim ja Matti Raudjärv) nn mälestuskilde koos mõnede humoorikate seikadega. Sekka on põimitud ka fakte nii, nagu alla kirjutatud olukordi mäletavad. Siin on ka vähesel määral kordusi, aga loodetavasti need lugejat ei sega. Järgnevad meenutused on ainult eesti keeles, sest vaevalt need isiklikud muljed ja sündmused alati teisekeelset lugejat pahevad, ehk on mõnikord isegi arusaamatud. Vabandame nende lugejate ees, kes eesti keelt ei mõista!

* * *

Im Vorangegangenen wurde sozusagen die amtliche Tätigkeit und die wichtigsten Errungenschaften des Dozenten Juhani Väljataga in estnischer, deutscher und englischer Sprache zusammengefasst. Im Folgenden können Sie aber sogenannte Erinnerungsfragmente von drei Kollegen lesen, die mit ihm für längere Zeit und häufig alltäglich in Berührung kamen (Helgi-Annika Reisenbuk, Tiit Õim und Matti Raudjärv), gepickt mit einigen humoristischen Vorfällen. Die Tatsachen, wie sich die Unterschriebenen an die Situationen erinnern, sind ebenfalls darunter einbezogen. Hier gibt es auch im kleinen Umfang Wiederholungen, die den Leser aber hoffentlich nicht stören werden. Die folgenden Erinnerungen werden nur auf Estnisch publiziert, weil diese persönlichen Eindrücke und Ereignisse für einen fremdsprachlichen Leser kaum vom Interesse sein werden, eher manchmal sogar unverständlich bleiben. Wir entschuldigen uns bei den Lesern, die kein Estnisch verstehen!

* * *

The text presented above describes the so-to-say official activities and main achievements of Juhani Väljataga in Estonian, German and English. The following, however, are memories and some funny situations remembered by his three colleagues (Helgi-Annika Reisenbuk, Tiit Õim and Matti Raudjärv) who knew him for a long time and often had daily contacts with him. This contains also facts like they were remembered by the undersigned. There are also some repetitions here but these will hopefully not be a problem for the reader. The following memories are only in Estonian as such personal impressions and events may not be so captivating for a reader in another language and may sometimes not even be understandable. We apologise to readers who do not understand Estonian!

* * *

Legendaarne lektor ja unustamatu sõber

1970-ndatel ja 80-date aastate alguses ei olnud Eestis majandusvaldkonnaga kokku puutuvat inimest, aga kindlasti ka hulgaliselt teisi inimesi, kes poleks teadnud, kes on majandusteadlane ja õppejõud Juhani Väljataga. Tal oli pikaajaline töökogemus Eesti rahvamajanduse juhtasutustes ja tööstuses ning lai silmaring. Seetõttu oodati teda kohtumistele ning lisaks teoreetilised teadmised tegid dotsent Juhani Väljatagast hinnatud lektori-spetsialisti. Juhani põhiline tegevus inimesena oli suurepärase

suhtlemisvõime ja hea esinemisoskus. Tema loengud – see oli omaette fenomen! Ministeeriumides, ettevõtetes ja ükskõik mis tasemel organiseeritud üritustel oodati teda alati sisse astumas rõõmsameelse, abivalmis ja teotahtelise inimesena. Kuid elu tollases Nõukogude Liidus polnud lihtne – eriti inimesele, kes tahtis kogu aeg midagi teha, midagi muuta, parandada.

Pikka aega peeti Nõukogude Liidu majanduses kõige olulisemaks tööstust, tööstuslikku tootmist. Nii oli ka ülikoolide majandusõppe programmides põhiohk tööstuslikul tootmisel ja tööstuse plaanimisel. Ülikoolide õppeprogrammid olid kinnitatud Moskvast ja kohustuslikud kõigile täitmiseks üle terve NSV Liidu. Olgu siinkohal küll märgitud, et Eesti ülikoolides valdavalt neist kinni ei peetud ja ega keegi seda ka ei kontrollinud. Kõik ootasid uusi tuuli.

Samal ajal kui lääneriikides teenindusvaldkond hakkas majanduses hoogsalt arenema, toimusid ka mingid muudatused Nõukogude Liidus. Tänu kontaktidele ja suurepärasele organiseerimisoskusele õnnestus Juhani Väljatagal olukorda adekvaatselt hinnata ning ta leidis võimaluse hakata õpetama elukondliku teenindusega seotud õppeaineid Tallinna Polütehnilises Instituudis. 1970. õppeaasal alustati majandusteaduskonnas õppetööd juba omaette struktuuriüksusena – moodustati teenindusökonoomika kateeder. Peale profileeriva teeninduseriala õpetati majandusaineid ka teiste teaduskondadele ja majandusteaduskonna teiste erialade üliõpilastele. Kateedri akadeemiline koosseis oli olenevalt õppeaastast 7–8 inimest. Mina tulin kateedrisse 1975. aastal, siis kui koosseise õnnestus vastavalt vajadusele suurendada.

TPI (täna TTÜ) kunagise teeninduse ökonoomika ja organiseerimise eriala vilistlased hindavad tänaseni kõrgelt dotsent J. Väljataga kui õppejõudu, kui üliõpilas- ja kandidaaditööde juhendajat. Tema suureäraseid loenguid mäletatakse tänaseni ja ilmselt ei unustata seda kunagi. Juhani ei olnud mitte ainult õppejõud, juhendaja ja kateedrijuhataja, vaid majandusteadlase ja uurijana tegeles ta aktiivselt ka Eesti majanduse jaoks oluliste teemadega.

Teenindusökonoomika kateedri teadus- ja arendustöö põhisuunad olid seotud Eesti Teenindusministeeriumi, aga ka tööstusministeeriumide ning ettevõtete tegevusega, eeskätt just isemajandamise ja majandusliku stimuleerimise küsimustes. Kateedril kujunes hea õppimis- ja teadusalane koostöö teeninduse tehnoloogia instituutidega Moskvast, Omskist ja Vladivostokist. Juhani enda uurimisvaldkond oli eeskätt tööstusega seotud.

Tsentraalse käsumajanduse tingimustes polnud lihtne ühitada tsentraalseid juhtimis-meetodeid ja majanduslikku huvitatust. Majandusreformid ei tähendanud tollal mitte ettevõtete majandusliku iseseisvuse suurendamist, vaid pigem tsentraalselt plaanitavate majandusnäitajate arvu vähendamise võimalust. Tähtsaimaks küsimuseks antud uurimisvaldkonnas olidki töö tasustamise ja materiaalse stimuleerimise meetodid. (*vt näiteks, Väljataga, J. Kuidas tööstuses stimuleerida tööviljakuse tõusu, 1971*). Või näiteks, kuidas seostada materiaalse ergutamise fondi moodustamist ja kasutamist (viisaastaku) plaaniliste näitajatega. Need uurimused, analüüsid ja meetodid olid ministeeriumidele tol ajal väga vajalikud. Nende uurimuste baasil õnnestus teha

ministeeriumidele ka lepingulisi töid ehk pisut palgalisa teenida!

Juhani oli ka suur gurmaan. Ta korraldas koos kolleegidega lõuna- ja õhtusööke pealinna parimates restoranides ning oli ka ise väga hea kokkamises. Tegime koos kolleegidega seenelkäike, kus Juhani õpetas, et pilvikuid pole vaja kupatada ega tatikatel nahka üle kõrvade tõmmata.

Juhani surm oli suur kaotus mitte ainult tema perekonnale ja kolleegidele vaid tervele Eesti rahvamajandusele, sest eriti just Eesti taasiseseisvumise esimestel aastatel oleks tema ideedest, energiast ja ettevõtlikkusest palju kasu olnud.

Helgi-Annika Reisenbuk
TTÜ emeriitdotsent, PhD

* * *

Mees nagu orkester *Juhani Väljataga mälestuseks*

Astusime 1968. a. TPI majandusteaduskonda õppima vastavatud teenindusökonoomika erialale. Erialakateedrit siis veel ei olnud. Pidime esialgu õppima masinaehituse eriala programmi järgi. Dotsent Juhani Väljataga teeneks oligi teenindusökonoomika kateedri organiseerimine 1970. a. ning kateedri juhtimise kõrvalt uue õppekava koostamine, kateedri mehitamine õppejõududega ja paljude kerkinud probleemide lähendamine. Kateeder valmistas ette ka toiduainetööstuse ökonoomika spetsialiste ja koolitas õhtuülikooli tudengeid.

Juhani ise oli lõpetanud TPI majandusteaduskonna ja erinevatel aegadel töötanud seitse aastat samas vanemõpetajana. 1963. a. kaitses ta kandidaadiväitekirja ja 1967. a. omistati talle dotsendi kutse.

Teenindussfäärile suurema tähelepanu pööramine oli otseselt seotud NLKP kongressil püstitatud sellekohaste ülesannetega. Tegemist oli L. Brežnevi uue poliitikaga, nn pöördega „näoga rahva poole“. Seni oli majanduse peaeesmärk rasketööstuse arendamine, mistõttu nõukogudemaal tekkis terav defitsiit tarbekaupade ja teenuste osas. Rahal puudus kaubakate ja selle väärtus langes. Uue poliitika raames asutati ka ENSV Teenidusministeerium ja veidi hiljem ENSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis teenindusökonoomika sektor. Tööstusettevõtted said Plaanikomitee poolt kohustused uute tarbekaupade tootmiseks ja teenuste osutamiseks.

Dotsent Väljataga organisaatorivõimed väljendusid selleski, et tema initsiitivil sõlmiti koostöölepingud mitmete ENSV ministeeriumide ja TPI vahel. Saadud rahadega finantseeris kateedrijuhataja üliõpilaste uurimistöid. Teenitud raha kulus tudengitele muidugi marjaks ära. Vaevalt nende uuringute tulemused ministeeriume tegelikult huvitasid, kuid andsid üliõpilastele vajaliku uurimustööalase kogemuse. Samuti olid lepingulised suhted kasulikud mitmele teaduskonna aspirandile. Sedalaadi organiseerimistööd ministeeriumide ja kõrgkooli vahel oli Juhani vägagi võimeline tegema, kuna ta oli varasemalt kokku ligi 11 aastat töötanud ENSV Rahvamajanduse